

FAKTA

Utvandringen till Amerika

■ **Utvandringen** från Sverige till Amerika började i mitten av 1840-talet.

■ **Framför allt** reste man bort från dåliga ekonomiska förhållanden, religiös intolerans eller politisk omyn-dighet.

■ **Massutvandringen** inleddes under nödåren i slutet av 1860-talet. Då reste man till någonting nytt och förhoppningsvis bättre: det efter inbördeskriget starkt expanderande USA.

■ **Emigrationen** blev särskilt omfattande när dåliga tider i Sverige sammanföll med goda i Amerika. Detta gäller särskilt 1868-71 då cirka 100 000 utvandrade och 1880-talet då nästan 350 000 personer lämnade Sverige.

■ **Möjligheterna** att köpa mark till billiga priser spelade stor roll för utvandringen.

■ **De tidiga** utvandarna bosatte sig framför allt i Minnesota, Illinois, Iowa och Kansas. Tidigt sökte sig många till de snabbt växande amerikanska städerna som var i stort behov av arbetskraft.

■ **I Chicago** bodde fler svenskar vid sekelskiftet än det fanns invånare i Göteborg.

■ **Småland**, Öland, Halland, Västergötland, Östergötland, Dalsland och Värmland var de landskap som hade flest emigranter i förhållande till folkmängden under hela utvandringsperioden.

■ **Källa:** Emigrantinstitutet

FAKTA

Ann Järneström

■ **Bor:** I Tollsätter och Sundsvall

■ **Ålder:** Ett halvt sekel

■ **Familj:** Lasse, Kim och Mischa

■ **Intressen:** För närvarande maskrosutrotning

■ **Äter gärna:** Toscatårta

■ **Dricker:** Färskpressad Bråmhultare

■ **Läser just nu:** Corporate bullshit, om språket mitt i city, av Lars Melin

Berättaren Ann Järneström har rötterna i natursköna Nordingrå.

FOTO: ARNE HENRIKSSON

Berätterskan från Nordingrå spinner sägnernas silvertråd

**Med sitt långa röda hår och med kläder som skimrar av mossgrönt silke och glimmande trollguld liknar Ann Järneström själv en huld-
ra, skogens fagra kvinnoväsen, li-
ka farlig som förföris.**

Farlig är hon kanske inte, berätterskan från Nordingrå – men amerikanerna låter sig villigt förföras av denna ordkunniga kvinna. I henne ser de någon med djupa rötter i den svenska kulturhistorien, någon som spinner sägnernas silvertråd från det förlutnas dunkla skuggor till dagens bjärta hets och vidare mot den framtid som fortfarande bara är en dallrande hägring.

– Jag blev som en symbol för det gamla hemlandet, för svensk tradition och kultur. En fläkt från the old country. Det verkar finnas ett enormt behov av att knyta an till historien, till förfädernas och anmödrarnas värld

och den gamla tiden, säger hon.

För berättelsen håller oss samman, ända från den tid då vi samlades runt de gamlas många minnen eller de vandrande sagoberättarnas eldar. Berättelsen är ett sätt att förklara livet med all dess svärmod och stråvan, att göra det som sjunkit ned i glömskan levande igen, att gestalta drömmarna och öppna dörren till människans ständigt skiftande själ.

Svenskättlingarna är oräkneliga i dagens USA. I april reste Ann till Chicago, hjärtat i svenskbygderna och den plats dit svenskarna anlände i hundratuseental under nödårens stora utvandringar i slutet av 1800-talet.

Emigrationen var omfattande och Amerikabåtarna gick i skytteltrafik. Vid sekelskiftet bodde det fler svenskar i Chicago än det fanns invånare i Göteborg; totalt emigrerade drygt 1,2 miljoner svenskar till det förlovade landet.

Jag blev en symbol för det gamla hemlandet. En fläkt från the old country.

Nuförtiden tar man sig både snab-
bare och bekvämare till Chicago. Ann Järneström reste tillsammans med ett 40-tal företagare och entreprenörer från Västernorrlands och Jämtlands län; en resa som initierats av svensk-amerikanska handelskammaren för att gynna handel, resande och företagssamarbete över Atlanten.

Alla skulle de knyta kontakter med den amerikanska marknaden, alla skulle de delta på den stora mässan, alla skulle de vara med på det seminarium som arrangerades på flotta She-
raton mitt i den brusande storstaden.

Ann Järneström var den enda som kom med kultur i bagaget. Hon stod ensam vid sin monter, en grönklädd kvinna med långt rött hår som med avväpnande lugn och ett vinnande le-
ende berättade om de svenska sägner-
na och det svenska arvet.

Och svenskättlingarna stannade

till. Här var någon som svepte med sig en doft av solvarma susande gransko-
gar, någon som med urbergets lugn förmedlade generationers visdom, någon med rötterna djupt förankrade i de svenska berättartraditionerna.

– Chicago är en verklig svensk-
bygd. Här finns mängder av Pearsons, Swansons och Petersons, det är en bra grogrund för mig att arbeta i, säger Ann och ler.

– Över huvud taget finns det många svenskättlingar i USA; de spred sig vidare till Minnesota, Wisconsin och andra ställen. I Rockford, tolv mil väster om Chicago, är 46 procent av be-
folkningen ättlingar till invandrade svenskar! När jag var där visades pre-
cis en utställning av Ulrica Hydman Vallien, det var häftigt.

De nya amerikanarnas egen kul-
tur och tradition är ung, bara ett par hundra år gammal. Många söker i

stället rötterna i de gamla hemländer-
na. Det är en chans Ann Järneström gärna tar.

– Det handlar ju inte bara om att be-
rätta historier och återknyta till mo-
derlandet. Det svenska arvet är också något som de amerikanska företagen kan använda i sin marknadsföring, nå-
got som ger dem en speciell profil, en egen nisch.

För Chicagoborna är stolta över sitt svenska arv. Även om de inte känner till så mycket om sitt gamla hemland
vajar svenska flaggor överallt, gatu-
namn och ortsnamn klingar nordiskt
välbekant; Sverige är en kraft som för-
enar.

Ann Järneström har pratat, berät-
tat och knutit kontakter med företa-
gare, museipersonal och andra. Till
hösten planerar hon göra en USA-tur-
né; diskussioner förs med Atlanta och
kanske kan hon resa till Texas, Kali-
fornien, Minneapolis.

– Om allt går enligt planerna reser
jag de två första veckorna i oktober.
Jag hoppas kunna turnera i USA två
gångar per år, säger hon.

Språket är inget hinder. Själv ta-
lar hon engelska med elegant ameri-
kansk touche. Men de gamla sägnerna
och folksagorna är inte lika enkla. De
kan bitvis vara svåra att översätta.

– De väsen som förekommer i svensk
folkstro har långtifrån alltid en ameri-
kansk motsvarighet. Så man får an-
vända sin fantasi, använda svenskan
där det behövs, det har också en stäm-
ningsskapande effekt.

Vad vill då amerikanarna ha? Det-
samma som svenskarna, visar det sig.

– Folk uppskattar stillheten, att sita
i tystnad och lyssna till sin historia.
Man vill resa inåt och bakåt men ock-
så framåt. Så är det här i Sverige men
det gäller USA i ännu högre grad, sä-
ger Ann.

**De väsen som före-
kommer i svensk
folkstro har långtifrån
alltid en amerikansk
motsvarig-
het. Så man
får använda
sin fantasi.**

Ann Järneström behåskar kon-
sten att berätta. Från sitt hem i Nord-
ingrå åker hon ut för att undervisa i
muntligt berättande, corporate story-
telling, klassisk retorik eller bara be-
rätta skimran de dikter, myter, sagor
och sägner hämtade ur tidens mörka
kamarar.

Hon har berättat för många. Ishotel-
let i Jukkasjärvi, Vasaloppet, riksbän-
ken och SCA är referenser som ame-
rikanerna känner till och förstår. Nu
när huldran, vittra och gårdstomten
ska resa ända till USA.

Och vem vet, kanske kommer de
rentav att känna sig som hemma.

KATARINA
ÖSTHOLM

0620-257 90

katarina.ostholm@allehanda.se

Ann Järneström trollbinder åhörarna med berättelser från förr.

FOTO: ARNE HENRIKSSON

Trollguldet i Nordingrå

De svenska folksagorna är inte alltid så ursven-
ska som man kan tro. I mångt och mycket är de ett
arv med djupa gemensamma rötter. Jättar, huld-
ror, strömkarlar, troll och annat oknytt har ofta
gelikar i de övriga europeiska länderna. En del
sagor har gjort resan ända från Indien eller Asi-
en, andra har sprungit fram direkt ur den norr-
ländska myllan.

Följande historia, fritt återgiven efter Ann Jär-
neström, handlar om oväntade rikedomar – ett
kärt tema i många sagor och sägner. Historien
utspelas sig i Nordingrå och återberättades i slu-
tet av 1800-talet av en man vid namn Vedin. Den
skrevs ned av folkminnesnedtecknaren Emil
Nordenmark.

Det var en gång två män som skulle gå från Sal-
berg till Klocke. På den tiden fanns det inte så
många vägar och den stig männen hade att gå var
både dunkel och smal. Inte blev det bättre av att
skymningen började falla. Männen drog jackor-
na tätare kring kroppen och skyndade på stegen.

När de kommit halvvägs såg de plötsligt nå-
got oväntat mellan granarna. Det rök och ånga-
de, som om underjorden öppnat sig och trollens
storkok kommit i dagen. Den ena mannen blev
stående ur stånd att röra sig, skrällen naglade
fast honom vid marken.

Det gick en lång, lång stund utan att någon av
dem rörde på sig. Till sist vågade de sig fram och
jo, där stod mycket riktigt en kokande järnkittel.
Men det fanns ingen eld eller glöd under grytan.

Den ena av männen var morskare än den an-
dre och vågade sig nära. Han tyckte sig se att det
glimmade så grant där på botten av kitteln. Han
tog sig för att plocka en käpp från marken, och
med den började han röra om i grytan.

Plötsligt blev käppen tung som bly i hans hän-
der. Han drog upp den och drog efter andan – på
kappen hade en stor guldclimp fastnat.

Nu blev det fart på karlarna. De stack käppen
genom grytans handtag, lyfte upp den och börja-
de halvspringa ned mot Klocke. All oro var som
bortblåst, de ville bara bärga guldet.

Plötsligt kom en enorm gris springande rakt
mot dem. Den grinade med gula betar, så illa att
de båda männen kastade sig platt på marken.
Men grisen brydde sig inte om dem utan slukade
grytan och käppen och var i ett huj spårlöst för-
svunnen.

Så de blev utan både guld och gryta. Men hade
de först kastat stål över grytan hade de fått be-
hålla alltihop.

Så förtäljer sägnen.